

Ключевые слова: учебно-познавательная деятельность, познавательный интерес, познавательная активность, активизация, диалог.

Franzen Y. A., Talalaeva Y. I. Raising of Cognitive and Scientific Activity among College Students of I – II level of Accreditation as a Pedagogical Problem

In this article the authors develop the problem of improving the process of organizing cognitive activity of the first year college students, which has always been and remains relevant. It is noted that the activation of scientific – cognitive activity of students : is purposeful activity aimed at improving the contents, forms, methods, techniques and tools to enhance learning interest, activity, creativity, independence. Students who are motivated in learning, enhance interaction between participants of training – the educational process.

Key words: Training and cognitive activity, cognitive interest, cognitive activity, activation dialogue .

Стаття надійшла до редакції 08.01.2014 р.

Прийнято до друку 28.03.2014 р.

Рецензент – д. п. н., проф. Караман О. Л.

УДК 378.091.322

Г. А. Чернишева

САМОСТІЙНА РОБОТА СТУДЕНТІВ ЯК ФАКТОР ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ НАВЧАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ

Інтеграція України до світової спільноти та реформування системи вищої освіти зумовлюють посилення уваги суспільства до підвищення загальноосвітньої, фахової, комунікативної компетенції майбутніх спеціалістів, забезпечення їхньої конкурентоспроможності. Головною метою української освіти є створення умов для розвитку і самореалізації кожної особистості як громадянина, формування покоління, здатного навчатися впродовж життя, розвиток цінностей громадянського суспільства [1, с. 4].

Навчання – процес досить складний і своєрідний. Він далекий від того, яким його інколи уявляють: викладач вищої школи читає лекції і дає студентам відповідний обсяг знань. Оволодіння знаннями – це, в першу чергу, процес наполегливої активної діяльності мозку людини. В умовах переходу людства до інформаційно-технологічного суспільства, до суспільства знань, даремно сподіватися, що за роки навчання у вищому навчальному закладі можна запастися потрібними знаннями на все життя. Зміст знань оновлюється надзвичайно швидко, а тому

головним завданням вищої школи поряд із задоволенням потреб особи в інтелектуальному, культурному й моральному розвитку є оволодіння майбутнім фахівцем ефективними і раціональними методами самостійної навчальної роботи відповідно до особливостей конкретного фаху, підготовка його до участі у процесі неперервної освіти. Розв'язання цих завдань впливає із природної сутності людини, з особливостей і закономірностей її розумової діяльності.

Виконання завдань, що постали перед вищою освітою, вимагають пошук шляхів удосконалення навчально-виховного процесу, розроблення нових методів та організаційних форм взаємодії викладача і студента. Важливим фактором підвищення ефективності навчального процесу є організація самостійної навчальної діяльності студентів, формування у них навиків самоосвіти та саморегуляції, готовності до постійного поповнення знань, розвиток творчого мислення, позитивного ставлення до навчання, відмова від авторитарної педагогіки та визнання педагогіки співробітництва.

Метою статті є аналіз факторів, які впливають на ефективність самостійної роботи, дослідження ролі самостійної роботи у підвищенні мотивації навчання, сформулювання рекомендацій щодо активізації самостійної роботи.

Враховуючи, що в сучасному світі вища освіта стає обов'язковим етапом у житті людини, що кожен повинен навчитися самостійно здобувати знання упродовж життя, значно зростає роль ВНЗ у навчанні студента самостійно вчитися. Самостійна робота студента, яка є суттєвим елементом навчального процесу поряд з аудиторним навчанням, набуває великого значення.

У теоретичному плані проблема організації самостійної роботи студентів знайшла відображення в роботах багатьох педагогів та психологів (А. Алексюка, В. Володько, Б. Єсіпова, Н. Журавської, Н. Журавської, С. Заскалети, А. Кузьмінського, С. Кустовського, Л. Онучак, П. Підкасистого, М. Смирнової та ін.). Ці автори розкривають сутність самостійної роботи, її види і форми, дидактичні та лінгводидактичні принципи, визначають роль та функції у загальній системі підготовки спеціалістів.

Сучасна концепція вищої освіти пов'язує хід і результати навчання з рівнем організації самостійної роботи студентів на різних його етапах, що потребує розроблення теоретичних і методичних основ керівництва самостійною навчальною діяльністю. На думку науковців, система вищої освіти покликана не лише давати студентам певну систему знань, формувати в них професійні вміння та навички, розвивати творче мислення, але й озброювати методикою самостійного пошуку і здобуття інформації, необхідної для подальшої професійної діяльності.

У сучасній науковій літературі існують різні підходи до визначення самостійної роботи. Деякі автори (С. Гончаренко, Р. Назімов) характеризують її як специфічний вид навчально-пізнавальної діяльності,

яка проводиться індивідуально чи по групах протягом аудиторних занять або вдома за завданням педагога, за його методичними вказівками, але без його безпосередньої участі.

Б. Єсіпов вважає, що самостійна робота, яка входить до складу процесу навчання – це така робота, яка виконується без безпосередньої участі педагога, але з виконання його завдання у спеціально відведений для цього час. Причому суб'єкти навчання «свідомо прагнуть досягнути поставленої в завданні мети, проявляючи свої зусилля та виражаючи в певній формі результати своїх розумових або фізичних (або тих чи інших) дій» [4, с. 15].

Самостійна робота студента (СРС) – це навчальна діяльність студента, яка планується, виконується за завданням, під методичним керівництвом і контролем викладача, але без його прямої участі [5, с. 308].

У сучасній вищій школі роль викладача все більше зводиться до організації пізнавальної діяльності студентів. Пізнання студент повинен здійснювати сам. Це має принципове значення. Тільки знання, здобуті власною працею, є міцними, глибокими і дієвими. Лише шляхом напруженої мозкової діяльності можна досконало оволодіти навчальним предметом. СРС формує навички самостійної діяльності взагалі, що є конче необхідним у будь-якій професійній діяльності, виробляє здатність самостійно приймати відповідальні рішення, знаходити оптимальний вихід зі складних ситуацій. Таким чином, СРС відіграє значну виховну роль. Вона формує самостійність як важливу рису характеру, що займає провідне місце в структурі особистості сучасного фахівця. Вчені, педагоги, враховуючи ці закономірності, завжди наголошували на необхідності організації самостійної пізнавальної діяльності людини. Відомий чеський педагог Я. Коменський на титульному аркуші своєї книги «Велика дидактика» написав: «Альфаю і омегою нашої дидактики хай будуть пошуки і відкриття засобу, за якого ті, хто вчить, менше б вчили, а учні більше б вчили».

Німецький педагог А. Дістервег так визначив кредо навчання: «Розвиток і освіта ні одній людині не можуть бути дані або повідомлені. Усяк, хто бажає до них прилучитися, повинен досягнути цього власною діяльністю, власними силами, власним напруженням».

Подальші успіхи у суспільному розвитку і цивілізаційному поступі неможливі без випереджувального інтелектуального розвитку людини, без постійного збагачення її науковими знаннями. Здійснення неперервності освіти стало ключовою соціальною проблемою. Від її успішного розв'язання залежить, значною мірою, становлення професіоналізму; самоосвіта, самостійна пізнавальна діяльність є головними чинниками збільшення інтелектуального багатства суспільства.

Ефективність самостійної навчальної роботи зумовлюється сформованістю пізнавальних мотивів. Пізнавальні потреби, які

спонукають до самоосвіти, формуються в активній самостійній пізнавальній діяльності людини, яка має бути суспільно значущою для особистості.

Самостійна навчальна робота студентів здійснюється у процесі взаємодії різних чинників: соціальних, психологічних, ана-томо-фізіологічних. Важливу роль при цьому відіграють раціональні засоби: методи організації самостійної роботи, умови праці, режим дня, техніка праці та ін.

Отже, навчання у ВНЗ – це створення надійного фундаменту для подальшої самостійної пізнавальної діяльності протягом усього життя. Внаслідок копійки пізнавальної роботи випускник повинен отримати надійний компас, що допоможе йому впевнено рухатися в морі знань, вибрати з них найголовніше, найсуттєвіше відповідно до потреб професійної діяльності.

Мотиваційний фактор є одним з найважливіших аспектів проблеми самостійної роботи. Кожен викладач знає, що навчання протікає більш успішно, якщо у студента сформована позитивна мотивація, пізнавальний інтерес, потреба в здобутті знань, почуття обов'язку, відповідальність та інші мотиви.

Формуванню позитивної мотивації студентів до виконання самостійної роботи сприяють такі фактори: 1) чітка організація процесу самостійної роботи студентів; 2) зміст завдань і способи їх виконання; 3) стимулювання контролюючої функції; 4) усунення деструктивних факторів.

Розглянемо ці фактори докладніше.

Від рівня організації самостійної роботи багато в чому залежить її успішність. Необхідною умовою мобілізації студентів на якісну професійну підготовку є відповідна програма їх самостійної пізнавальної діяльності, її навчально-методичне та організаційно-педагогічне забезпечення. Воно має ґрунтуватися на кафедральній концепції забезпечення навчально-виховного процесу, відповідати профілю підготовки, враховувати як традиції, так і конкретні умови роботи. Останні мають спиратися на низку вихідних даних, до яких насамперед можна віднести: 1) науково-методичний потенціал викладачів; 2) готовність кожного викладача до такої роботи, коли доводиться відмовитися від існуючих догм і стереотипів; 3) рівень підготовки студентів, який залежить від певних соціальних, економічних та інших чинників; 4) можливості навчально-методичного і технічного забезпечення навчального закладу; 5) форма занять, зміст і структура освіти тощо [3].

Навчально-методичні матеріали для самостійної роботи повинні:

- містити чітко сформульовані завдання і зразки їх виконання;
- бути доступними для студентів поза межами аудиторних занять;
- забезпечувати чіткі критерії для вимірювання результатів.

Для керівництва самостійною роботою викладач може використати як безпосередні, так і опосередковані шляхи впливу. Безпосередній вплив здійснюється протягом аудиторної роботи, коли викладач організовує самостійну роботу на занятті. Тут він бачить недоліки, помилки, пояснює та корегує їх. Однак основне керівництво – опосередковане. Воно здійснюється такими шляхами: а) проведенням інструктажу, тобто поясненням студентам системи роботи над завданням; б) визначенням виду, змісту, обсягу завдання; його складності; в) визначенням методів виконання завдання та показом зразків здійснення завдань; г) визначенням критеріїв перевірки виконаного завдання та вибором способу контролю, який буде використаний; д) пробудженням у студентів інтересу до завдання; е) індивідуалізацією завдань тощо.

Зміст завдань для самостійного опрацювання і способи їх виконання забезпечать високий рівень мотивації, якщо будуть цікавими для студентів, відповідатимуть їхнім бажанням і можливостям. Не варто давати студенту надто складне завдання. Разом з тим воно має бути не занадто легким, адже робота, яка не вимагає певних інтелектуальних зусиль, не викликає інтересу і знижує рівень мотивації. Задоволення ж, яке одержує студент від процесу подолання труднощів інтелектуального порядку, сприяє становленню високого рівня внутрішньої мотивації. Отже, самостійне завдання має бути цікавим, зрозумілим і посилюючим для студента, але не занадто легким.

Відомо, що одним з найважливіших мотивів студентів є інтерес до майбутньої професії, прагнення відповідати високому рівню вимог, що висуває суспільство перед молодими фахівцями. Отже, мотивуючим чинником самостійної роботи є орієнтація змісту навчального матеріалу на життєві потреби студентства, їхні інтереси, уподобання, використання професійно орієнтованого та практично спрямованого матеріалу.

Необхідна умова для створення у студентів інтересу до змісту навчання – можливість проявляти в навчанні розумову самостійність та ініціативу. Цьому сприяє використання таких питань і завдань, рішення яких вимагає від студентів активної пошукової діяльності. За допомогою проблемних ситуацій забезпечується розвиток теоретичного мислення, пізнавальний інтерес до змісту дисципліни, формування спостережливості, вміння критично аналізувати інформацію, здатність підходити до роботи нестандартно і знаходити ефективне розв'язання проблеми.

При виборі завдань для самостійної роботи доцільно використовувати різні типи самостійних робіт – репродуктивний, пошуковий, творчий.

При організації самостійної роботи слід враховувати індивідуально-психологічні особливості кожного студента.

Доцільно пропонувати завдання різного рівня складності з правом вибору бажаного варіанту. Це стимулює самостійну роботу студентів, посилює прагнення максимально використати свої можливості. Чим

важче завдання, тим складнішою є його організація та виконання роботи. Студенту самому доводиться долати різні труднощі – від власної інертності до активного пошуку відповідей на складні проблемні запитання, від механічного відпрацювання трудових прийомів обробки вузлів до раціонального планування своєї роботи.

Контроль виконання самостійної роботи студентів є невід'ємним складником навчального процесу, служить однією з основ організації управління та підвищення його ефективності. Впроваджуючи форму контролю, викладач повинен дотримуватися педагогічних вимог: об'єктивності перевірки та оцінки, індивідуального характеру, систематичності, регулярності, всебічності та диференційованості перевірки.

Оцінювання повинно бути прозорим і зрозумілим для студентів. Студенти мають бути ознайомлені з критеріями оцінювання до початку навчання.

Інструментом підвищення мотивації та ефективної організації самостійної роботи є самооцінювання. Вміння самому поставити мету власної діяльності, співвіднести її з її своїми потребами і прийняти рішення про її виконання має найвище мотивуюче значення.

Під час організації самостійної роботи мають місце деякі деструктивні фактори. Назвемо найбільш важливі з них: це авторитарний стиль педагогічного спілкування, який сприяє формуванню мотиву «уникнення невдач»: ще нічого не зробивши, студент вже чекає на неприємності і думає, як їх уникнути; перевантаження завдань самостійної роботи, непосильні вимоги до студентів. Зменшення впливу цих факторів сприяє формуванню внутрішньої мотивації навчання.

Деструктивні фактори можуть бути усунені шляхом їхньої заміни на стимулюючі:

- Якщо зі студентом встановити партнерські стосунки (на противагу авторитарному спілкуванню), він стає суб'єктом власної діяльності, а у викладачі бачить наставника, консультанта, який допомагає йому подолати труднощі.

- Створення викладачем ситуації успіху, яке полягає в цілеспрямованому з боку педагога виборі комплексу зовнішніх умов, що сприяють отриманню студентами задоволення, прояву спектрів позитивних емоцій і відчуттів. Успіх розглядається як мотив до розвитку, самовдосконалення. Для створення ситуації успіху використовуються різноманітні педагогічні засоби, насамперед – позитивність та оптимістичність оцінювання. Це вміння педагога при оцінюванні діяльності студента підкреслити цінність, значущість досягнутого результату, індивідуальних досягнень особи, прагнення відзначити та підкреслити позитивні зміни в розвитку студента. Це потреба педагога підтримати (але ніяк не принизити) людську гідність студента, неприпустимість порівняння досягнень одного студента з досягненнями іншого.

- Якщо студент буде сприймати контроль як фактор, що інформує його і викладача про стан засвоєння матеріалу (адже будь-який фактор зовнішнього середовища сприймається людиною або як інформуючий, або як контролюючий), то наявність контролю самостійної роботи сприятиме формуванню внутрішньої мотивації студента, а сама перевірка перетвориться з деструктивного на стимулюючий фактор.

Значну роль у формуванні самостійності й активності відіграє навчання студентів загальним прийомам організації своєї діяльності.

Таким чином, самостійна робота студентів – невід’ємна частина навчального процесу у вищій школі, що сприяє поглибленню й розширенню знань, посиленню інтересу до пізнавальної діяльності, формуванню творчої особистості спеціаліста, здатного до самовдосконалення та самоосвіти.

Мотивуючими чинниками самостійної роботи є:

- широке застосування професійно орієнтованих завдань для аудиторної та позааудиторної роботи студентів;
- чітке визначення обсягів і видів навчальних завдань для самостійної роботи в межах кожного модуля;
- поєднання завдань репродуктивного та творчого характеру;
- індивідуалізація навчання з урахуванням рівня підготовки та здібностей кожного студента;
- формування у студентів ставлення до контролю як до інформуючого фактора;
- впровадження педагогіки співробітництва, формування у студентів мотиву досягнення успіху як особистісної якості;
- навчання студентів раціональним прийомам організації самостійної навчальної діяльності, формування уміння самоорганізації, самокорекції та самоконтролю.

Проблема самостійної роботи студентів в умовах докорінної перебудови вищої школи є надзвичайно важливою і вимагає подальшого дослідження як в теоретичному, так і практичному плані. Саме цим ми і плануємо зайнятися у майбутньому.

Список використаної літератури

- 1. Національна Доктрина розвитку освіти України в XXI ст.** // Освіта України. – 2002. – 39 с.
- 2. Самостійна** пізнавальна діяльність студентів: Методичні рекомендації / В. Володько, І. Дмитрик, В. Іванова. – К. : ІСДО, 1993. – 197 с.
- 3. Грабовська Т.,** Киричук О. Формування позитивної мотивації діяльності особистості / Т. Грабовська, О. Киричук // Рідна школа. – 2002. – № 5. – С. 15 – 21.
- 4. Єсіпов Б. П.** Самостійна робота учнів на уроках / Б. П. Єсіпов. – К., 1961. – 137 с.
- 5. Кузьмінський А. І.** Педагогіка вищої школи: Навч. посіб. / А. І. Кузьмінський. – К. : Знання, 2005. – 486 с.
- 6. Підкасистий П. І.** Організація навчально-пізнавальної діяльності студентів. Навч. посіб.

/ П. І. Підкасистий. – К. : Логос, 2004. – 112 с. 7. Подласый И. П. Педагогика: В 2 кн. / И. П. Подласый. – М. : Владос, 1999. – Кн. 1. – 360 с.

Чернишева Г. А. Самостійна робота студентів як фактор підвищення ефективності навчального процесу

У статті на основі аналізу наукових праць виокремлено важливий фактор підвищення ефективності навчального процесу – організацію самостійної навчальної діяльності студентів, формування у них навиків самоосвіти та саморегуляції, готовності до постійного поповнення знань. Розкрито роль самостійної роботи студентів у навчальному процесі, визначено фактори, які впливають на ефективність самостійної роботи, мотиваційні фактори самостійної роботи, навчально-методичні матеріали, розглянуті принципи оцінювання самостійної роботи та контроль за її виконанням, досліджено роль самостійної роботи у підвищенні мотивації навчання, сформульовані рекомендації щодо активізації самостійної роботи.

Ключові слова: самостійна навчальна робота, ВНЗ, навчально-методичні матеріали, фактори мотивації.

Чернышева Г. А. Самостоятельная работа студентов как фактор повышения эффективности учебного процесса

В статье на основе анализа научных работ выделены важный фактор повышения эффективности учебного процесса – организацию самостоятельной учебной деятельности студентов, формирование у них навыков самообразования и саморегуляции, готовности к постоянному пополнению знаний. Раскрыта роль самостоятельной работы студентов в учебном процессе, определены факторы, влияющие на эффективность самостоятельной работы, мотивационные факторы самостоятельной работы, учебно-методические материалы, рассмотрены принципы оценивания самостоятельной работы и контроль за ее выполнением, исследована роль самостоятельной работы в повышении мотивации обучения, сформулированными рекомендациями по активизации самостоятельной работы.

Ключевые слова: самостоятельная учебная работа, вузов, учебно-методические материалы, факторы мотивации.

Chernysheva G. A. Self-study as a Factor in Increasing the Efficiency of the Educational Process

Tasks facing higher education require a search for ways to improve teaching and educational process, the developments of new methods and organizational forms of interaction between teacher and student. As self-work of students is an integral part of the learning process in higher education, which contributes to deepen and broaden knowledge, enhance interest in learning activities, the formation of a creative personality specialist able to

self-improvement and self-education, the study of the problem of self-work of students is the great theoretical and practical significance.

In the article on the basis of analysis of scientific papers highlighted important factor in increasing the efficiency of the educational process – the organization of independent learning activity of students, forming of their self-education and self-regulation skills, readiness for continuous updating of knowledge, the development of creative thinking and a positive attitude to learning, the rejection of authoritarian pedagogy and recognition pedagogy of cooperation. The role of independent work of students in the learning process, the factors influencing the effectiveness of self-study, self-motivational factors of self-study, teaching and learning materials, considered evaluation principles of independent work and control its implementation, investigated the role of independent work in increasing of motivating of learning, formulated recommendations to enhance the self-study.

Key words: self-work, university, teaching and methodical materials, motivators.

Стаття надійшла до редакції 30.01.2014 р.

Прийнято до друку 28.03.2014 р.

Рецензент – д. п. н., проф. Караман О. Л.

УДК 378:808.2(073.4)

О. В. Шкуран

**ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРОЛОГІЧНИХ ЗНАНЬ В ІНДІЙСЬКІЙ
СТУДЕНТСЬКІЙ АУДИТОРІЇ ПІД ЧАС ПОЧАТКОВОГО
ЗАСВОЄННЯ «ВТОРИННИХ» МОВЛЕННСВИХ УМІНЬ**

Початок нового тисячоліття характеризується зміною наукових парадигм в педагогіці, літературо-, мовознавстві та ін. складових освітнього простору. Розширення діапазону лінгвістичних та методичних пошуків, що орієнтуються на адекватне осмислення дійсності, потребує вирішення прикладних завдань у галузі викладання української, російської мов іноземним студентам, у нашому випадку індійській аудиторії. З урахуванням таких обставин вважаємо доцільним проаналізувати напрямок, що регулює зміну пріоритетів у практиці навчання іноземних студентів українській, російській мовам. Якщо пригадати культ американської, британської цивілізації – англійську мову – то саме вона популяризується завдяки залученню до культурних цінностей та універсалій у світових масштабах.

Сьогодні вимагає від фахівців дійових засобів засвоєння «вторинних» мовних умінь студентами-іноземцями. Ідеї міжкультурного та полікультурного навчання мовам сьогодні реалізуються в багатьох